

Дефиниране на някои показатели за оценка на качеството на подготовка на преподавателите с оглед обучение, ориентирано към пазара на труда

Христо Белоев, Даниела Йорданова, Иван Евстатиев,
Велизара Пенчева, Пламен Даскалов, Цветелина Георгиева

Definition of some indicators for evaluation of universities professor's preparation for education in correspondence with labour market needs: An analysis of national institutional framework and University of Ruse institutional legislation in terms of quality of education is done. On that basis a procedure for evaluation of quality of universities professor's preparation is proposed and some indicators are justified and defined. On that basis questionnaires are developed. Some possible assessments of quality universities professor's preparation for education in correspondence with labour market needs are proposed. They include well oriented education, satisfactory oriented education and non-oriented education.

Key words: quality of education; indicators' definition, questionnaires.

ВЪВЕДЕНИЕ

Обучението на студентите, ориентирано към пазара на труда се явява важно изискване на съвременния етап на развитие на образованието. Постигането на съответствие между образование и изискванията на работодателите се оценява като необходимост и намира своя израз през последните няколко години във формирана държавна политика. Предоставя се безвъзмездна финансова помощ за реализация на студентски практики, актуализиране на учебните програми във висшето образование в съответствие с изискванията на пазара на труда, усъвършенстване на системите за управление във висшите училища, създаване на система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите във висшите училища и подкрепа за развитието на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени [4]. Тези инициативи са финансирани със средства на Европейския съюз чрез Европейския социален фонд в рамките на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.

Според Димитров [10] успешната реализация на пазара на труда е най - точният критерий за отчитане на ефективността на образованието, но поради неразвитостта на регулативните функции на пазара на труда и интензивно изменящата се социална стратификация, независимо от образователния статус предполагат съсредоточаване върху друг критерий – качеството на висшето образование в процеса на неговото провеждане.

Оценката на качеството на образованието се извършва на национално ниво чрез рейтинговата система за висшите училища в България [9] и на ниво университет - след трите групи заинтересовани страни – студенти, потребители на кадри и преподаватели.

Един слабо застъпен в научните дискусии въпрос е оценката на съответствието на подготовката на преподавателите и тяхното преподаване в съответствие с изискванията на пазара на труда. Проучване на нормативните документи на Русенски университет показва, че оценка на такова съответствие се извършва частично чрез следните процедури 1) атестация на преподавателите [1], 2) процедура за израстване на научния състав [8] и 3) провеждане на университетски анкети, които са елемент от системата за управление на качеството [7].

Прилагат се и някои подходи за насърчаване на подготовката на преподавателите и постигането на нейното съответствие с изискванията на пазара на труда, които се явяват елемент на вътрешноуниверситетската мотивационна система на Русенски университет. Те включват финансови стимули при придобиване на по-висока квалификация [3], допълнителна работа с мотивирани студенти [2] и активна научно-изследователска и развойна дейност [6].

Предизвикателството за адаптиране на обучението към нуждите и изискванията на работодателите на институционално ниво в Русенски университет е прието с изпълнението на проект BG051PO001-3.1.09-0014 „Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите в Русенския университет "Ангел Кънчев““, финансиран от схема за безвъзмездна финансова помощ: BG051PO001-3.1.09 „Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите във висшите училища“, реализирана с финансовата подкрепа на Европейския съюз чрез Европейския социален фонд [5]. Една от дейностите на проекта е „Създаване на инструментариум за повишаване качеството на подготовката и за обучение, ориентирано към пазара на труда“, насочена към изграждане на ефективни инструменти, позволяващи оценката на съответствието на подготовката на преподавателите и тяхното преподаване на изискванията на пазара на труда.

Целта на настоящото изследване е да се дефинират процедура и показатели за оценка на качеството на подготовка на преподавателите с оглед обучение, ориентирано към пазара на труда.

Обект на изследване е качеството на подготовка на преподавателите в Русенски университет с оглед обучение, ориентирано към пазара на труда.

ПРЕДЛОЖЕНИЕ НА ПРОЦЕДУРА ЗА ОЦЕНКА НА КАЧЕСТВОТО НА ПОДГОТОВКА НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ С ОГЛЕД ОБУЧЕНИЕ, ОРИЕНТИРАНО КЪМ ПАЗАРА НА ТРУДА

Наличието на сложна взаимна връзка между студент, преподаватели и представители на фирми, поставя изискване за отчитане мнението на тези обвързани в образователния процес субекти. Това предполага отчитане на тяхното мнение, чрез попълване на анкети с тях и оценка чрез количествена мярка на резултатите от анкетите.

Предлага се следната процедура (приложима за равнище професионално направление):

- провеждане на анкета с преподаватели от учебното звено или професионалното направление;
- провеждане на анкета с представители на фирми/организации, явяващи се работодатели на обучаваните студенти;
- провеждане на анкета с обучаваните студенти;
- обработка на резултатите от анкетите;
- оценка на резултатите от анкетите.

ДЕФИНИРАНЕ НА НЯКОИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА КАЧЕСТВОТО НА ПОДГОТОВКА НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ С ОГЛЕД ОБУЧЕНИЕ, ОРИЕНТИРАНО КЪМ ПАЗАРА НА ТРУДА

Обвързаността на съвременната техника с програмно осигуряване за решаване на конкретни задачи свързани с проектиране и експлоатация на технически и други обекти, неминуемо поставя изискване за дефиниране на показателя подготовка на преподавателя за работа със съвременни програмни продукти.

Друго важно изискване към преподавателите е наличието на добра чуждоезикова подготовка. Тя е обвързана с подготовката на преподавателите посредством използване на актуална чуждоезикова литература и насърчава чуждоезиковата подготовка на самите студентите.

Работодателите очакват от своите кадри високо равнище на познаване на техническите новости в съответната област. За адаптиране на учебния процес към това изискване е необходима съвременна лабораторна база във висшето учебно заведение, както и умения на преподавателите за работа с нея. С това изискване могат да се обвържат и показателите равнище на познаване на съвременните

тенденции в развитието на науката и подготовка на преподавателя за преподаване със съвременни технически средства и със съвременни програмни продукти. Постигането на устойчив положителен резултат при горните показатели предполага запознаване на преподавателя ежемесечно с новостите на развитие на науката и техниката в кръга на научните му интереси.

Контактът на преподавателите с работодатели и участието на преподавателите при организиране и провеждане на производствени практики е важен за придобиването на практически знания и умения на студентите. Те от своя страна улесняват прехода от образование към заетост, способстват за по-бързо усвояване на трудовите задължения и на спецификата на производствения процес в предприятието и по-бързо адаптиране към работната среда. Осигуряването на практически знания и умения в процеса на обучение е изключително важно и защото водещите работодатели, осигуряващи работни места в страната са предприятия, в които технологичният процес е на световно ниво.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АНКЕТНИТЕ КАРТИ

Получаването на обратна информация за подготовка на преподавателите с оглед обучение, ориентирано към пазара на труда е подходящо да се изпълни чрез анкетни карти. За целта са разработени три различни анкетни карти, насочени към представители на работодателите, към преподавателите от съответното учебно звено/ професионалното направление и към студентите.

Въпросите в *анкетните карти*, насочени към преподавателите са разделени на четири групи. Първата група въпроси (Q1-Q5) дава обща информация за анкетирания (пол, възраст, области на образование и научни интереси, длъжност, която анкетираният заема).

Втора и трета група въпроси дава информация за качеството на подготовка на преподавателите с оглед обучение, ориентирано към пазара на труда.

В тази част всеки показател за оценка на качеството на подготовка на преподавателите с оглед обучение, ориентирано към пазара на труда бива оценен според два начина – значимост, ниво на изпълнение и значимост спрямо ниво на изпълнение („анализ на нуждите“ - идентифициране на онези показатели, при които има най-голяма разлика между важност и изпълнение, които ще бъдат обект на допълнителен анализ).

За тази част на анкетата се използва петстепенна скала на Ликерт с етиктиране в зависимост от въпросите (важност 1-не е важно/а, 2-маловажно/а, 3-средно важно/а, 4 – много важно/а, 5 – изключително важно/а; ниво на изпълнение : 1 - слабо/а / 2 - средно/а / 3 - добро/а / 4 - мн. добро/а / 5 - отлично/а).

Втората група въпроси (Q 6- Q12) оценяват професионалната подготовка на преподавателя, включително:

- подготовка на преподавателя за работа със съвременни програмни продукти;
- чуждоезикова подготовка;
- умения на преподавателите за работа с наличната съвременна лабораторна база;
- равнище на познаване на съвременните тенденции в развитието на науката;
- подготовка на преподавателя за преподаване със съвременни технически средства;
- подготовка на преподавателя за преподаване със съвременни програмни продукти;
- запознаване на преподавателя ежемесечно с новостите на развитие на науката и техниката в кръга на научните му интереси.

Третата група въпроси (Q13-Q16) оценяват контактите на преподавателите с работодателите включително:

- наличие на контакти с работодатели;

- участие в организиране и провеждане на презентации на работодатели пред студентите;
- участие в организиране и провеждане на производствени посещения на студенти във фирми;
- участие в организиране и провеждане на производствени практики на студентите.

Четвъртата група (Q 17 – Q18) въпроси оценяват качествата, знанията и уменията, които трябва да притежава специалист с висше образование, завършващ университета. За тази част на анкетата се използва петстепенна скала на Ликерт с етиктиране в зависимост от въпросите (важност 1-не е важно/а, 2-маловажно/а, 3-средно важно/а, 4 – много важно/а, 5 – изключително важно/а). Избрани са следните ключови качества, знания и умения:

- притежаване на професионални знания и умения;
- готовност и желание за работа;
- адаптивност към работа;
- междуличностни отношения;
- ефективно ползване на организационната структура в решаването на текущи задачи;
- мотивация и професионално развитие;
- умения за работа в екип;
- притежаване на основни компютърни умения;
- проявяване на лидерски умения;
- вербална комуникация;
- планиране, организиране и приоритизиране на работата;
- умения за работа под напрежение;
- умения за разрешаване на конфликти;
- достатъчна чуждоезикова подготовка;
- инициатива и амбиция за развитие в кариерата;
- желание за учене.

Последният въпрос е отворен и предвижда възможност за препоръки от страна на анкетираните към академичното ръководство и към преподавателите, за повишаване качеството на подготовката и за обучение, ориентирано към пазара на труда.

Анкетите, предназначени за студентите са структурирани в 4 групи, като първите 4 въпроси дават обща информация за анкетираните - пол, възраст, курс на обучение и професионално направление, в което те се обучават.

Следващите три групи въпроси са структурирани сходно на предходната анкетна карта и оценяват същите показатели за оценка на качеството на подготовка на преподавателите с оглед обучение, ориентирано към пазара на труда.

В анкетния формуляр, насочен към представителите на фирми са включени 5 група въпроси. Първата група въпроси (Q1- Q7) събира обща информация за анкетираните – размер на организацията, пол, възраст, образование, позиция в организацията. Следващите четири групи въпроси оценяват 1) подготовката на младите специалисти, завършващи Русенски университет (Q8- Q12), 2) партньорските отношения на фирмата и Русенски университет (Q13- Q7), 3) нагласа на фирмата за бъдещо сътрудничество с университета, включително готовността за участие в адаптирането на учебния процес към новостите в технологиите и производствения процес (Q22- Q24), 4) оценка на професионалната подготовка на преподавателя (Q25- Q32).

Показателите, дефинирани в анкетната карта по отношение на подготовката на младите специалисти включват оценка на :

- теоретичната подготовка;
- практическата подготовката;

- подготовката за работа със съвременни програмни продукти;
- чуждоезиковата подготовка.

Показателите, оценяващи партньорските отношения на фирмата и Русенски университет включват:

- участие на представители на фирмата/организацията при вземане на решения от Университета/Факултет за съдържанието на учебни планове и програми;
- изнасяне на тематични лекции по учебните програми на студентите от представители на фирмата/организацията;
- организиране на презентации;
- провеждане на изнесени учебни занятия на територията на фирмата/организацията;
- провеждане на практики за студентите;
- участие от представители на фирмата/организацията в държавни изпитни комисии;
- разработване на дипломни работи, по проблематика, предложена от фирмата;
- наличието на стажанти във фирмата.

Въпросите, разглеждащи готовността на фирмата за участие в адаптирането на учебния процес към новостите в технологиите и производствения процес оценяват:

- готовността на фирмата/организацията да предостави на университета техника/софтуер за обучение на студентите;
- готовността за спонсориране на университета с цел подобряване на лабораторната база и програмното осигуряване;
- готовността за спонсориране на университета с цел подобряване на библиотечната база.

Въпросите, оценяващи качеството на подготовката на преподавателите оценяват същите показатели, които са обект на оценка и в предходните две анкети.

КОЛИЧЕСТВЕНА ОЦЕНКА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ АНКЕТИТЕ

За количествена оценка на резултатите от анкетите се предвиждат точки за групата въпроси свързани с важността на всеки разискван показател и групата въпроси оценяващи изпълнението. В зависимост от получените общо количество точки се предлагат следните оценки:

- добре ориентирано обучение;
- задоволително ориентирано обучение;
- неориентирано обучение.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На база на проведения анализ може да се заключи, че на национално равнище съществува ясно дефинирана политика, насочена към насърчаване качеството на висшето образование и адаптирането му към реалните потребности на пазара на труда, а предприетите от страна на висшите училища мерки в тази посока са финансово обезпечени в дългосрочен план.

Направен е анализ на университетската нормативна уредба, предложена е процедура и са обоснована и дефинирани някои показатели за оценка на качеството на подготовка на преподавателите с оглед обучение ориентирано към пазара на труда.

На базата на предложените процедура и дефинирани показатели са разработени анкетни карти за оценка на качеството на подготовка на преподавателите с оглед обучение, ориентирано към пазара на труда.

Предложени са също оценки на качеството на подготовката на преподавателите с оглед обучение, ориентирано към пазара на труда. Те са добре ориентирано обучение, задоволително ориентирано обучение и неориентирано обучение.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Вътрешната наредба за атестирането на академичния състав на Русенски университет „Ангел Кънчев“, 2012 г.

[2] Вътрешни правила за провеждане на учебноизследователска работа с мотивираните студенти, 2005 г.

[3] Вътрешни правила за работната заплата, 2006 г.

[4] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, Процедури с изтекъл срок за кандидатстване, приоритетна ос 3, Министерство на образованието и науката, < http://ophrd.government.bg/view_doc.php/6102 > (последен достъп 01.10.2014).

[5] Пенчева В., П. Даскалов, Цв. Георгиева, Стимулиране развитието на научния потенциал в Русенския университет чрез надграждане на съществуващата система за квалификация и кариерно развитие на преподавателите, Научни трудове на русенския университет - 2013, том 52, серия 9, стр. 78-82.

[6] Правила за приложението на система от материални и морални стимули на работещите в Русенския университет "Ангел Кънчев", 2014 г.

[7] Процедура „Университетски анкети“, Русенски университет, 2012 г.

[8] Процедурни правила за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности състав на Русенски университет „Ангел Кънчев“, 2012 г.

[9] Рейтингова система на висшите училища в България, <<http://rsvu.mon.bg/rsvu3/>> , (последен достъп 28.09.2014).

[10] Dimitrov, Georgi, Modes of diversification in Bulgarian Higer Education, Open Society Institute, 1999, < rss.archives.ceu.hu/archive/00001082/01/81.pdf > (последен достъп 03.10.2014).

Настоящата публикация е в резултат от дейностите по проект BG 051PO001-3.1.09-0014 „Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите в Русенския университет „А. Кънчев“.

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз“.

Настоящият документ е изготвен с финансовата помощ на Европейския социален фонд. Русенски университет „Ангел Кънчев“ носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ, и при никакви обстоятелства не може да се приеме като официална позиция на Европейския съюз или на Министерството на образованието и науката.

За контакти:

Чл.-кор. проф. д-н Христо Белолев, Катедра "Земеделска техника", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082-888 240, e-mail: hbeloelv@uni-ruse.bg

Гл.ас. Даниела Йорданова, Катедра "Мениджмънт и бизнес развитие", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082-888 520, e-mail: dyordanova@uni-ruse.bg

Проф. д-р Иван Евстатиев, Катедра "Електроника", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082-888 772, e-mail: ievstatiev@uni-ruse.bg

Проф. д-р Велизара Пенчева, Катедра "Транспорт", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 0888293341, e-mail: vpenceva@uni-ruse.bg

Проф. д-р Пламен Даскалов, Катедра "Автоматика и мехатроника", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082-888 668, e-mail: daskalov@uni-ruse.bg

Доц. д-р Цветелина Георгиева, Катедра "Автоматика и мехатроника", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082-888 668, e-mail: cgeorgieva@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.